

İSKANDİNAVYA’NIN HİRİSTİYANLAŞMASINDA İNGİLTERE’DE KURULAN VİKİNG KOLONİLERİNİN ETKİSİ

Selahattin Özkan*

Öz

İskandinavya’da Onuncu yüzyıldan itibaren toplumsal ve siyasal olarak etkisini baskınlaştıran Hıristiyanlaşma çeşitli etkenlerin sürece katkısıyla meydana gelmiştir. Genişleyen ticaret hacmi, şehirleşme, misyonerlik faaliyetleri ve komşu toplumların içsel motivasyonları gibi. Özellikle Viking kolonilerinin anayurda dönmesiyle ise Hıristiyanlaşma İskandinav toplumları için kimliksel bir görünüm arz etmeye başlamıştır. Sekizinci yüzyıldan itibaren İngiliz adalarında koloniler kurmaya ve yerleşik hayata katılmaya başlayan Vikingler ise anayurtlarıyla olan bağlarıyla yeni inançların taşınması ve var olan dinsel kimliğin dönüşümünü sağlayan erkleri meydana getirmişlerdir. İngiltere’deki Vikinglerin İskandinav yarımadasındaki dinsel fethetme olan etkilerini açıklamak bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bir yandan İngiltere’deki Viking yaşamı hakkındaki yerel tarihsel malzeme araştırmada kullanılmışken bir yandan da İskandinavya’daki runik yazıtlar, sonradan yazıya geçirilmiş *sagalar* ve ikincil bilimsel çalışmalar eşliğinde Vikinglerin anayurtlarında bıraktıkları izler tartışılmıştır. Kullanılan malzeme ve tartışılan tarihsel izler sonucunda İngiltere’de kurulan Viking kolonilerinin İskandinavya’daki dinsel fethetme olan etkileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *İskandinavya’nın Hıristiyanlaşması, Dinsel Fetih, Vikingler, İngiltere, Dinsel Değişim*

Abstract

Impacts of Vikings Colonies at England to Religious Conquest of Scandinavia

From the tenth century Christianization had occurred as a social and political effect with contribution of several factors; likewise swelling trade volume, urbanization, missionary activities and endogenous motivations of neighbor societies. Especially coming back of Viking colonies to their homeland started to make Christianization an identical appearance for Scandinavian societies. Vikings which had colonized the English islands and started to settle permanently there transformed the powers that carrying their new religion and religious identical conversion. This paper’s main goals are impacts of Vikings of England at religious conquest at Scandinavian Peninsula. While local historical materials used for the purpose of this paper, argued roots of the Vikings in their homeland with runic inscriptions, later put in to writing sagas and scientific researches which considered as secondarily. As a result of investigated historical materials and argued historical roots, impacts of Viking colonies at England to religious conquest of Scandinavia tried to reveal.

Keywords: *Christianization of Scandinavia, Religious Conquest, Vikings, England, Religious Transition.*

* Doktora öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Vikingler ve İngiltere'deki Kolonileri

Her ne kadar geride kendilerine ait yazılı bir kaynak bırakmamış olsalar da sekizinci yüzyıldan itibaren Vikinglerin İngiliz adalarına ulaştığı söylenebilmektedir¹. Anglosakson Kroniğinde ilk kez 787 yılında adaya ulaşan Danimarkalıları ait üç gemiden bahsedilmektedir². İngiltere'ye ulaşan ilk İskandinav denizcilerin yerleşmek değil yağmalamak için orada oldukları anlaşılmaktadır. Sekizinci yüzyıldan itibaren ise geçici istila hareketleri, tekrarlayan, uzun soluklu ve siyasal amaçlar taşıyan askeri hareketlere dönüşmüştür³. Dokuzuncu yüzyıldan itibaren de Vikingler ada üzerindeki ilk kolonilerini kurmuşlardır⁴. Adadaki Fransız baskısının yerini bu tarihten sonra ekseriyetle kuzeyli akıncıların aldığını söyleyebiliriz. Münferit olan bu ilk akınlara karşı herhangi bir direniş sağlanamamış, yerliler akıncıların varlığını açıklamakta zorlanmıştır. Kuzey Denizi'ndeki Viking gemicileri bölgesel bir güç halini almış, dokuzuncu yüzyıldan itibaren de akın ettikleri topraklar üzerinde kurdukları kolonilerle ada siyasetini kalıcı olarak etkilemeye başlamışlardır. İngiliz toprakları üzerindeki ilk siyasal kuzeyli varlığı 835'te "Danelaw" ya da "Danelaga"nın kurulmasıyla ortaya çıkmıştır.

Adadaki varlıkları kalıcı olmaya başladıktan sonra, İngiltere'deki tarihsel kayıtlarda, Kuzeyli izlerine daha sık rastlanır olmuştur. Bu anlamda İngiliz adalarındaki Vikinglere ait ilk kayıt, Kral Berhtric'in hamiliğindeki Dorset sahilindeki Portland'a gelen üç kişi ile ilgilidir⁵. Yerel halkın ticaret yapmaya gelen gemiciler olarak karşıladığı bu yabancılar, kendilerine yardımcı olan kabile şefi ve adamlarını öldürmekle itham edilmişlerdir. Bu noktadan itibaren ise dönem kayıtlarında, *kâfir* olarak nitelenecek olan kuzeyli kolonicilerin varlığından bahsedilir⁶. İngiliz adalarındaki Vikinglerin karıştığı adli vakalar kimi zaman kiliselere de yönelmiştir. Örneğin Anglosakson Kroniği'nde Lindisfarne'deki kilisenin 793'te inançsızlar tarafından yağmalanıp yıkıldığı kaydedilmiştir⁷. Ertesi yıl Northumbria'da tekrarlanacak olaylar yerli halkın, paganların, inançlarına yönelik saldırıları karşısında yaşadığı şaşkınlığı, kronikçilerin kayıtlarında çok açık bir şekilde görmekteyiz. Adalardaki yerli halk, her yıl düzenli olarak gelmeye başlayan, dilleri ve dinleriyle tümüyle yabancı buldukları bu yağmacıların korkusuyla yaşamaya başlamışlardır.

¹ Griffiths ve Harding 2015, s.14

² *The Anglo-Saxon Chronicle*, s.47

³ Hull 1913, s.11

⁴ Stenton 1945, s.10

⁵ Downham 2008, s.334

⁶ Keynes 1997, s.54

⁷ *The Anglo-Saxon Chronicle*, s.48

Vikinglerin ülkelerini terk ederek İngiliz adalarına seferler düzenlemesinin altında yatan sebebin macera, şan ya da zenginlik arzusu mu yoksa ekonomik, politik ve teolojik amaçlar mı taşıdığı sorusu tartışmaya açıktır. Zira gelenler sadece yağmalayıp gitmemiş zamanla yerleşmeye de başlamıştır. Sekizinci yüzyıldan itibaren İngiltere'deki kroniklerde, yağma seferlerinin ardından geri dönmeyerek adada kalanların olduğuna dair kayıtlara rastlanmaya başlanır. Kronikçilerin kayıtlarındaki isimlendirme farklılıkları, yerlilerin yağmacıların nitelenmesinde dahi düştükleri çaresizliği yansıtmakta, gelenleri hiç tanıyamamış ve anlayamamış oldukları ortaya çıkmaktadır. İskandinavya'dan yola çıkarak İngiliz adalarına ve Avrupa'ya yönelen kuzeyli akını, aslında Ortaçağ'daki kültürlerarası etkileşimin bir örneğini meydana getirmiştir. Bu etkileşimin hemen öncesinde ise Vikingler düzenledikleri seferler ile İngiliz adalarındaki siyasal varlıklarını askeri yöntemler üzerinde inşa etmişlerdir.

İrlanda üzerinden İngiltere'ye gelenler kadar Kuzey Denizi'nden doğrudan ulaşanlar da İngiltere'nin doğu ve kuzeydoğusunda askeri bir üstünlük ve egemenlik kurmuşlardır. Vikingler gelmeden önce ada üzerindeki siyasal bölünmüşlük, harici bir askeri kuvvet olan Vikinglere karşı birlikte hareket etme kabiliyetini de etkileyince, kuzeyli egemenliği rahatlıkla kurabilmiştir. 838'den sonra East Anglia, Lindsey ve Kent gibi yerel krallıklar üzerinde güce dayalı bir hâkimiyet kurdukları⁸ anlaşılmaktadır. East Anglia'da ise egemenliğin kaynağına dair şüpheler bulunmaktadır. Sadece kuzeyli akıncıların hedefi olmasına bakılarak karar verilmemelidir, zira burada egemenliğin Viking kaynaklı olduğu sonucu doğmamaktadır. Aynı zamanda toprak rejimindeki farklılıktan, dokuzuncu yüzyıldan önce adada varlığı görülmeyen özgür çiftçilerin, meşru siyasal varlıklar olarak on birinci yüzyıldan itibaren tanımlanmasından, günümüze kadar ulaşan yerli halkın çocuklarına koydukları ve yerleşim birimlerinde tercih ettikleri adlarından dahi Kuzeylilerle ilişkileri tespit edilebilmektedir⁹.

870'te East Anglia, Mercia ile Thetford'un kışlak alanları tümüyle Vikinglerce ele geçirilmiştir¹⁰. Bu tarihten sonra Wessex'e de ilk ileri harekâtını düzenleyen Viking kolonileri ilerleyen yıllar boyunca East Anglia'da yerel güçlerin barış talebinde bulunmasını sağlamışlardır¹¹. Bu barış talebinin kabul edilen askeri üstünlüğün bir göstergesi olarak yorumlanması gerekmektedir. Artık adanın siyasal yapılanmasında Viking askeri gücü kabul edilmiştir.

⁸ *The Anglo-Saxon Chronicle*, s.54.

⁹ Davis 1955, s.32

¹⁰ *The Anglo-Saxon Chronicle*, s.59

¹¹ Keynes 1997, s.54

Özellikle Wessex kralının elindeki toprakların İskandinavlar tarafından ele geçirilmesi adanın siyasal egemenliğinin büyük bölümünün el değiştirmesini sağlamıştır¹². İngiliz adalarındaki dinsel değişimin bir yüzyıl öncesinde Wessex'in Bede'nin kroniğinde sadece Anglosaksonların Hıristiyanlaşması sürecinde bahsedilmektedir¹³. Vikingler geldiğinde Anglosaksonların dinsel değişiminin tamamlandığı böylece anlaşılabilir.

874'te bu kez Repton'a yerleşen Vikingler, Kral Burgred'i sürgün ederek yönetimi altındaki Mercia'yı ele geçirmişlerdir¹⁴. Böylece üç küçük krallığı ele geçiren Viking akıncılar, İngiliz adalarının tarihine *Danelaw* "Danların yönetimi" olarak geçecek yerel idareyi kurmuşlardır. Egemenliklerinin bir işareti olarak toprak rejimini ele aldıkları ve akıncılar arasında paylaştıkları anlaşılmaktadır¹⁵. Toprak üzerindeki egemenliğin kullanımını Danimarka'daki *bolskifte* ya da İsveç'teki *solskifte* temel alarak yeniden düzenlemişlerdir. Erken Ortaçağ'da İskandinavya'da ortaya çıkan bu rejim Viking akıncıları eliyle İngiliz adalarına taşınmış olabilir¹⁶. *Danelaw*'ın kuruluşu İngiliz adalarındaki Viking kolonilerinin ada tarihinin temel unsurlarından olmasını sağlamıştır. İskandinavlar, yasaları, dilleri ve kültürleriyle Anglosaksonlar ile etkileşim kurarken ilk kez yerleşik düzene geçen akıncı kuzeyliler Hıristiyanlık ile tanışmaya başlamıştır. Wessex'i üçüncü kez istila eden kuzey birliklerinin başındaki Guthrum, yerleşik hayata geçmekle kalmayarak emrindeki otuz adamıyla birlikte vaftiz olarak Hıristiyanlaşmıştır¹⁷. Guthrum'un dinsel ve kimliksel değişimi, İngilizlerin yerel egemenliği ile "Danelaw" arasındaki ilişkinin normalleşmesini de sağlamıştır. Guthrum ile Kral Alfred arasında imzalanan bir barış antlaşması ile *Danelaw* ile İngiltere arasındaki sınırlar kabul edilerek belirlenmiştir. Artık sekizinci yüzyıldan itibaren adada askeri varlığını hissettiren kuzey halkların İngilizlerle olan ilişkileri tümüyle değişmiştir¹⁸.

Kral Alfred'in kendi ülkesinde temin ettiği bu barış ortamı, onu Avrupa siyasetine yönelmesini sağlamış, hazırladığı birliklerle Fransa ve Baltık kıyılarına yeni bir saldırı gerçekleştirebilmiştir. Ancak Alfred'in Avrupa'daki ilerleyişi sürerken kuzeyden yola çıkan birlikler de İngiliz adalarına ulaşmış ve Kent'te yeni yerleşimler inşa etmiştir. Her Viking akınında Britanya üzerindeki yerleşimlere yağma ve tahribat gerçekleşmiş olsa da bunları arkeolojik ya da tarihsel olarak kanıtlamak her zaman mümkün görülmemektedir. Harap edilen

¹² Hull 1913, s.22

¹³ Kirby 1965, s.25

¹⁴ *The Anglo-Saxon Chronicle*, s.61

¹⁵ Davis 1955, s.35

¹⁶ Gardiner 2009, s.6

¹⁷ Keynes 1997, s.57

¹⁸ Downham 2008, s.336

kiliselerden ya da yağmalanan kentlerden bahsedilse de buluntuların azlığı ve takip edilemeyen delillerin yetersizliği nedeniyle yağmanın ve yıkımın kitlesel boyutu kestirilememektedir. Öte yandan aynı dönemde başlayan Vikinglerin yerleşik hayata geçmesi ve Hıristiyanlaşması da etkinin zayıflayan yapısını ortaya koymaktadır.

Dokuzuncu yüzyılda İngiliz adalarındaki dinsel yaşamı etkileyen tek şey Viking akıncıları değildir elbette. Ancak İngiliz halkının Viking akınlarını tanrının bir gazabı olarak algıladığı da sanılmaktadır¹⁹. Her haliyle Viking akınlarının teolojik bir yansıması vardır ve nihayetinde toplumsal bir etkileşim yaşanmıştır. Kilisenin zenginliklerinin yeni yağmalardan etkilenmemesi gereği dinsel taassubun yumuşaması kadar siyasal bir barışın da gereği ortaya çıkmıştır. Bu barış siyasal egemenliğin yereldeki parçalanmışlığından ziyade merkezileştikçe meydana gelecektir. Bu anlamda İngiliz adalarındaki Viking etkisinin siyasal görünümü de bunu sağlayacaktır²⁰.

İskandinavya'dan sayıları kestirilemeyen boyutlardaki yerleşimci, Danelaw'un kurulduğu dönemde İngiliz adalarına gelmiştir. Gelen yerleşimciler İngiltere'nin ekonomik, kültürel ve dinsel yaşamını derinden etkilemiştir. Yerleşimler başlamadan dahi Viking tehdidiyle İngiliz adalarındaki toprak rejimi bile etkilenmiştir. Güvenlik tehdidiyle Kilise'nin elindeki topraklar asiller ve seküler kesimler tarafından satın alınmıştır²¹. Toprakların el değiştirmesi siyasal rejim kadar ekonomik hayatın da Viking baskısıyla değiştiğinin açık bir işaretidir. Öte yandan ekonomik kadar kültürel yaşam da yeni güç sahiplerinin etkisiyle değişmiştir. Askeri ve siyasal koşullarını İskandinav anavatanından İngiltere'de kurdukları kolonileri aracılığıyla buraya taşıyan Vikingler, edebi zevklerini de taşımıştır. Adadaki siyasal durumun edebiyat dünyasına yansıması olabilecek bu durum, Anglosakson Kroniği'nde de kendisini göstermektedir. İskandinav anavatanındaki mitolojik ve epik şiir geleneğinin İngiliz diline bu dönemde aktarıldığını söylemek yerinde olacaktır²².

Yağmaların ardından yerlilerin taşınması ya da yeni rejimle geçinmesi sağlanmıştır. Dinsel otoritenin sarsılması ise kaçınılmazdır. Ancak yine de İskandinav egemenliklerinde Hıristiyanlık tümüyle ortadan kalkmamıştır. Böylece İngiliz adalarındaki Hıristiyanlığın Vikingler döneminde kesintiye uğramadığını söyleyebiliriz. Öte yandan Vikinglerin İngiltere'deki en önemli etkisi, etnik kimliğin şekillenmesinde kendisini göstermiştir²³. Yerleşimcilerle

¹⁹ Keynes 1997, s.60

²⁰ Hull 1913, s.46

²¹ Keynes 1997, s.61

²² Townend 2000, s.360

²³ Keynes, 1997, s.62

evlilikler ya da yerleşimciler nedeniyle yerlilerin yaşamak zorunda kaldıkları nüfus hareketleri İngiltere'deki etnik kimliği değiştirmiştir. Ancak bu hareketlerin ülke geneline yayılmadığını belirtmek gerekir. Yapılan modern DNA araştırmaları dahi İskandinav kökenlilerin tüm adanın yüzde beş buçuğuna, oranın en yüksek olduğu East Midlands gibi yerlerde ise en çok yüzde onuna vardığı anlaşılmaktadır²⁴. Zaten İngiliz tarihi süresince adalara ulaşmasına rağmen İngiltere'nin tümüne hâkim olamayan tek istilacı olmaları Vikinglerin etkisinin siyasal ya da etnik olmasından çok kültürel olduğu sonucunu da desteklemektedir²⁵. Vikinglerin İngiliz adalarındaki Hıristiyan pratiği engellemeyip etnik kimliği değiştirmeleri anakaralarındaki etnik kimliğin değişmeden dinin değişmesini de mümkün kılabilmiştir. Adalardan gelenlerin İskandinav anakarasındaki egemenliğe olan etkilerinin dinden bağımsız görülemeyen yanları, Egill gibi sonradan yazılı hale getirilmiş İzlandalı destanlarda dahi yerini bulabilmiştir²⁶.

“Danelaw”ın egemenlik sahası içinde linguistik etkileşim de kendisini göstermektedir. İngiliz adalarında halkın modern ulusal tanımlamalardan önce dahi dilleriyle kimliklerini ortaklaştırdıkları düşünülmektedir. Bede'nin anlatısında dahi Germenik kökenleriyle *Anglii*'nin meydana gelmesinde halkın konuştuğu dilin ifadesi bu yönüyle dikkat çekmektedir²⁷. On üçüncü yüzyıl İzlandalı yazarlarından Snorri Sturlusson'un gözlemlerinde ise İngiltere'deki yer isimleri etimolojik olarak kuzeylidir. Viking akıncıları işgal ve istila ettikleri yerlerin eski isimlerini de kullanımdan silmişler ve kuzeylileştirmişlerdir.²⁸ Günümüzde İngiltere'de örneklerine hala rastlanan *by* ya da *thorpe* gibi eski kuzeyli dilinden (Nordic) İngilizce'ye geçen şehir isimleri uzun erimde, daha büyük bir ölçeği temsil kabiliyetindeki bu etkinin küçük izleridir²⁹. Aynı ölçekte Batı Germenik diller arasında Almanya ve İngiltere gözlenen *inga* ile İskandinav kökenli yer adamı imleci olarak *inge* kelimesinin benzerliği bir başka belirti olarak kaydedilmektedir³⁰. Ancak İngiltere'deki İskandinav etkisinin tespitinde sadece yer isimleriyle yetinilmemelidir³¹.

İngiltere'deki en eski Viking yerleşimlerinden olan York'taki arkeolojik buluntular, Vikinglerin şehirleşmede, ticaret hayatına uyma ve Hıristiyanlaşma gibi konulardaki arzularını doğrulamaktadır. Böylece İngiliz adalarındaki ilk

²⁴ Wodd 2010, s.105

²⁵ Pattison 2008, s.2424

²⁶ *Viking Destanı*, s.165

²⁷ Molyneaux 2009, s.1292

²⁸ Bugge 1921, s.208

²⁹ Keynes 1997, s.66

³⁰ Brink 2008, s.94

³¹ Stenton 1942, s.14

Viking krallarının temel olarak egemenliklerinin meşruiyetlerini Hıristiyanlığa adaptasyonlarıyla kazanmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır³². Hıristiyanlaşmayla birlikte birbirinden ayrı iki siyasal yönetim (Danelaw ve İngiltere) altındaki iki ayrı toplum, İskandinavlar ve İngilizler kaynaşmaya başlamıştır. İngiltere'nin kuzeyi ve kuzey doğusunda yoğunlaşan İskandinav kökenli, özellikle Danimarka asıllı yerleşimciler, giderek adanın dinsel ve kültürel kimliğini benimsemiştir. On birinci yüzyıldan sonra da İskandinav etkisinin adanın güneyine doğru ilerlediği anlaşılmaktadır. York, Lincoln, Stamford, Cambridge ve muhtemelen Chester'da ortaya çıkan *lagemanniler*in İskandinav kökenli olduğu söylenebilir³³. Dinsel kimlik değişiminin kültürel entegrasyonu sağladığı anlaşılmaktadır. Peterborough, Ramsey, Thorney, Ely ve Bury St. Edmunds gibi kiliselerde ortaya çıkan, yeni tanımlamayla *Anglo-Skandinav* toplumu, Hıristiyan bir görünüm kazanmıştır. Bu yeni toplumsal kitle İskandinavya'dan gelen kolonicilerin ve askeri birliklerin kalıntılarıdır. Yerel halkla evlilik bağıyla genişleyen ve yerel halkın geleneklerine uyan İskandinavların dinsel değişimiyle kültürel etkileşim kimliksel görünümünü oluşturmuştur³⁴.

Haraldr Hárfagri'nin Hebrides ve Orkneys'i işgal edip Norveçli yerleşimcilerle doldurmasından önce adadaki siyasal parçalanmışlık kendisini göstermiş, Anglosaksonların azalan bölgeleri üzerinde İskandinavların genişleyen egemenlikleri kurulmaya başlamıştır. Yerleşik bir düzene alışmaya çalışan Vikingler ile egemenlikleri daralan yerlilerin mücadelesi nispeten yavaşlamış ve kültürel etkileşim başlamıştır³⁵. Etkileşimin varlığına rağmen Vikinglerin anavatanı olan İskandinavya'dan yola çıkan ikinci Viking akını Olaf Tryggvason ve Sven Forkbeard döneminde onuncu yüzyılın son on yılında adaya ulaşmıştır. İki farklı gücün ayrı yollardan adaya saldırması, henüz İskandinav yarımadasında siyasal birlikteliğin olmadığını göstermektedir. Öte yandan ikili gücün saldırısı İngiliz savunmasını güçleştirmiştir³⁶.

Æthelred the Unready döneminde yaşanan üçüncü Viking akını ise ikinci bin yılın hemen başında meydana gelmiştir. İngiltere'deki inançlı kesimlerin apokaliptik yorumlarıyla birlikte bu akının İngiliz halkını derinden sarstığı anlaşılmaktadır. Bir yandan yeni bin yılın dini açıdan yorumlanması bir yandan da adadaki askeri ve siyasal istikrarsızlık, Vikinglerin akınlarının yarattığı dehşeti artırmıştır. Æthelred'in Greenwich'teki ölümüne kadar Viking akının önünü kesmek isteyen ada sakinleri Vikinglere ancak savaş ganimeti vererek

³² Keynes 1997, s.67

³³ Bugge 1921, s.175

³⁴ Keynes 1997, s.68

³⁵ Hull 1913, s.53

³⁶ Keynes 1997, s.74

barışı sağlayabilmiştir³⁷. Yerleşik hayata geçen ve Hıristiyanlaşan İskandinav kökenlilerin özgür çiftçiler olarak meşrulaşan siyasal konumları on birinci yüzyıldan itibaren kendisini göstermektedir. Lincolnshire ve Yorkshire gibi kuzeyli kökenleri malum olan yerleşim birimlerinin oransal olarak yarısına yakınına oluşturan yerleşik ve özgür çiftçilerin bir nesil önce Viking akınlarıyla adaya geldiği sanılmaktadır³⁸.

Knut'un İngiliz adalarıyla kuzey yarımadasını birleştirdiği krallığına değin Viking akınlının aksayan bağları kültürel etkilerini iki halk üzerinde sürdürmüştür³⁹. Kültürel etkinin dinsel boyutu da bu çalışmada ele alınan asıl konuyu oluşturmaktadır. İngiliz adalarının Kuzeyli istilacıları anavatanlarını terk ettiklerinde henüz Hıristiyan değillerdir. Ancak kültürel etkileşimin bir sonucu olarak adaya göçenlerin ve bunların adanın yerlileri veya kendi aralarındaki evliliklerinden doğan yeni nesillerin Hıristiyanlığı tanımaya da başladığını söyleyebilmekteyiz⁴⁰. İngiliz adalarından gelen Vikinglerin İskandinavya'daki dinsel fethe olan etkileri, yerleşik hayata geçen İskandinav toplumunun yerel kimlikle bütünleşmesi sonucunda gözlemlenebilir hale gelmiştir. Egill'in yolculuklarında bahsedilen Æthelstan'ın evlatlıklarının Norveç'teki egemenlik iddiaları buna örnek verilebilir⁴¹. Siyasallaşan dinsel egemenliğin bir yansıması olarak yorumlanabilecek nitelikteki İngiliz etkisi, İskandinavya'nın Hıristiyan olmasında güçlü bir motivasyon kaynağına dönüşmüştür.

Siyasallaşan dinsel egemenliğin, İskandinavya'da kurulan hanedanlıklarda egemenlik kaynağı olması durumuna Haakon Haraldsson'un kral olmasında da rastlanılmaktadır. Haakon'un egemenliği dinselleştirilmesi uygulaması, İskandinavya'ya İngiltere'den inancıyla birlikte taşımış olması gerekir⁴². Onuncu yüzyılın üçüncü çeyreğinde Norveç'te kral olmasında toprak sahipleriyle vergi uygulamaları hakkında vardığı görüş birliği kadar İngiltere'deki vaftizi ve ülkesine İngiliz gemileriyle dönmesinin de etkisi büyüktür. Haakon ile başlayan dinsel bilginin hanedanlık eliyle halka tanıtılması süreci kendisinden sonra da devam ettirilmiştir. Elbette ki dinsel bilgi üzerinden siyasal iktidarın varlığı yerel egemenlerin karşıtlığı ile karşılanmışsa da Pagan isyanların varlığı dinsel değişimi geciktirmiş ama durduramamıştır. Haraldsson'un ardıllarından Olaf Tryggvason da dinsel bilginin yayılması için misyonerlik faaliyetin desteklenmesini sürdürmüştür. İngiliz sarayında

³⁷ Keynes 1997, s.75

³⁸ Davis 1955, s.38

³⁹ Bugge 1921, s.200

⁴⁰ Griffiths ve Harding 2015, s.59

⁴¹ *Viking Destanı*, s.221

⁴² Hultgård 2011, 320

Hıristiyan değerleri ile yetişen Haakon Haraldsson'ın bir isyan sonucunda ölümünün ardından başa geçen Olaf Tryggvason misyonerlik faaliyetlerini desteklemiştir⁴³. Böylece İskandinavya üzerindeki İngiliz adalarından gelen dinsel rüzgârlar etkisini sürdürmüştür.

Viking Kolonileriyle İskandinav Anayurdunun Bağları ve Hıristiyanlığın Taşınmasına Etkileri

İskandinavya'daki dinsel fethin tarihsel seyri çok çeşitli siyasal ve kültürel etkilerle gerçekleşmiştir. Bu etkiler içinde Batı'da Viking, Doğu'da ise Vareng olarak anılan kolonilerin de etkisi göz ardı edilememektedir. Savaşçı özellikleri ve askeri kabiliyetleri nedeniyle Avrupa'nın hem batı hem de doğu kanadına koloniler kuran, paralı askerlik yapan ya da ticaret kolonileri kuran kuzeyli izlerine rastlanılmaktadır. Bu anlamda yukarıda tarihi seyri çizilmeye çalışıldığı ölçüde İngiliz adalarındaki Vikinglerin varlığı da bu etkenler arasında sayılmalıdır. İskandinav toplumları başka imparatorluklarda akıncı olarak görev aldıklarında, ticaret yaptıklarında, sefaret açtıklarında ya da en azından misyonerlerin çabalarıyla Hıristiyanlık ile tanışmışlardır⁴⁴. Bu tanışıklığın ise anavatanlarına taşınması dinsel fethe olan rollerini belirleyici kılmaktadır.

Tanıştıkları toplumların dinlerine karşı acımasızlıkları, yerel anlatılar ve dilden dile geçen efsaneler ile tanınan Vikingler her gittikleri yerde yeni tanrılar ile tanışmışlardır. Acımasızlıkları nedeniyle Avrupalıların korktuğu bir kavim olan İskandinavların tanıştıkları bu yeni tanrıları tanımak ve anlamak konusunda çekimser kalmadığı anlaşılmaktadır. Ortaçağ'a tarihlenen Viking gömüt alanlarında gerçekleştirilen arkeolojik çalışmalarda ortaya çıkarılan nesnelere, araştırmacıların tartıştığı konular arasındadır. Gömüt yanındaki nesnenin Thor'un Mjöllnir'i mi yoksa Haç mı olduğu anlaşılamadığı örnekler dinsel değişimin arkeolojik bir kanıtı olarak öne sürülmektedir. Yeni ve eski dine ait iki nesnenin kısa bir süreliğine de olsa kullanılması fiziksel bir kanıtın dinsel nitelikli bir olay için varlığını sağlamıştır. Elbette ki dinsel fetihle birlikte çekiç, haç ile tümüyle yer değiştirecek ve eski dine ait nesnelere yeni dinin egemenliğinin yerleşmesinin ardından kullanımı son bulacaktır⁴⁵. Çekiç ile Haç yer değiştirene değin elleri Çekiç tutan egemen kadroların Haç tutan halk kesimlerine karşı hoşgörüsü olduğunu, toplumsal boyutta dini hoşgörünün Haç'ın Çekiç'in yerini alacak düzeyde toplumsal tabanın yaratılmasına kadar vardırabildiğini göstermektedir⁴⁶.

⁴³ Sawyer 2000, s.159

⁴⁴ Sawyer 1988/1989, s.483

⁴⁵ Larson 1912, s.307

⁴⁶ Fletcher 1998, s.374

Vikinglerin dinsel inançlarıyla Hıristiyanlık arasında kurulacak benzerlikler, yeni dinin kabulünde Vikinglerin üstlendikleri rollerin anlaşılması kolaylaşacaktır elbette. Gerek İngiltere’de gerekse Avrupa’nın başka yerlerindeki Viking kolonilerinde en çok ağırlık verilen ve aslında inanç sistemlerini özetleyen Pagan tanrıları olan Thor, Odin ve Frey’in üçlü yapısı⁴⁷ daha sonra yerini alacak olan Hıristiyan öğretinin *teslis* inancına zemin hazırlamıştır⁴⁸. İskandinavya’daki dinsel fethin en ateşli savunucularından ve üstlendiği misyonerlik ile kuzey halklarına yeni inançlarını benimsetmek isteyen Bremenli Adam da bu benzerliğin altını çizmektedir⁴⁹. Bu benzerliğin en önemli yanı elbette teslis gibi Hıristiyan teolojisinin en önemli ve en karmaşık temelini anlaşılmasında İskandinav halklarının sahip olduğu ayrıcalığı göstermesidir. İngiltere’deki Viking yerleşim bölgelerinde adlandırılmaların kalıcılığı göz önüne alındığında, daha iyi anlaşılabilir olan bir çıkarımla, İskandinavya’daki kişi ve yer adlarında eski inanca yapılan atıfların, yeni inanç döneminde de terk edilmemesinin dinsel değişimin kültürel kabiliyetini göstermektedir⁵⁰.

Vikinglerin kültürel kabiliyetleri yanında ekonomik potansiyelleri de dinsel fetihteki rollerinin keskinleşmesini sağlamıştır. Belirgin şekilde Vikinglerin anavatanlarına taşıdıkları ganimetlerin daha çok İskandinavyalının Viking akınlarına katılmasına neden olmuştur. Viking kolonicilerin sahip oldukları ekonomik gücün yarattığı çekimin katılımcıların kitlesel olarak kültürel etkileşime taşınması dinsel fethin ihtiyaç duyduğu nicelikselliği artırmıştır. Anakarada yapılan arkeolojik kazılarda elde edilen verilerde savaşlarda başarı gösterenlerin ödüllendirilmesi ya da akın sırasında ölenlerin onurlandırılması bu savı desteklemektedir. Özellikle tarihsel bilginin sözel ve edebi taşıyıcıları olan Sagalarda sıklıkla kahramanlık öykülerinin Vikinglerle ilişkilendirilmesi toplumsal ilginin varlığını göstermektedir. İskandinavya’dan yola çıkan, İngiltere’ye ulaşan, koloniler kuran Vikinglerin elde ettikleri ekonomik gücün sıklıkla İskandinav yarımadasında bir saygınlık ibaresi olarak yorumlanışına şahit olunmaktadır⁵¹. Dinsel kimlik ile siyasal kimlik arasında kurulmak istenilen bağlantı bireysel olarak ekonomik çıkar ilkesinin araçsal kullanımı ile yapılmıştır. Vikinglere katılanların bu isteğinin öngörülemez bir sonucu yine dine ait bilginin edinilmesi olmuştur.

Vikingler, İskandinavya’nın günümüzde bilinen adlarıyla üç parçasından çıkmıştır. İsveç, Norveç ve Danimarka arasında, İngiltere’deki Viking kolonisi

⁴⁷ Jones 1968, s.323

⁴⁸ Doane 1882, s.377

⁴⁹ Adam of Bremen, s.208

⁵⁰ Bartlett 2007, s.55

⁵¹ *Viking Destanı*, s.179

açısından bir öncelik sıralaması bulunmamaktadır. Her ne kadar İngiltere'deki Viking kolonisi açıkça Danimarka ile ilişkilendirilmiş ise de İngiltere'deki Viking kolonisiyle Norveç ve İsveç bağlantısı kurulabilmektedir. Hem İngiltere'de *Danelaw* isimli bir idare kuranlar hem de Norveç'ten İngiltere'ye göçen Vikingler, henüz pagan iken İngiltere yanında Avrupa'nın geri kalanıyla temas halindedir. Viking akıncıları Slav halkları üzerinden Orta Avrupa'ya ve Bizans'a kadar ulaşmış; belki Hıristiyan olmamışlar ama Hıristiyanlarla tanışmış ve onlardan etkilenmişlerdir⁵² ki Norveç'in Hıristiyanlaşmasındaki önemleri yadsınamayacak Birinci ve İkinci Olaf'ların ikisi de ve büyük ihtimalle beraberindeki savaşçılarıyla birlikte, İskandinavya dışında vaftiz edilmişlerdir⁵³. İngiltere ya da Avrupa'nın geri kalanındaki Viking kolonilerinin etkisiyle din değiştiren siyasal önderlerin anakaradaki toplumsal etkileri yeni dinin kuzey ülkelerine taşınmasını sağlamıştır.

İskandinavya'da dinsel fetihle birlikte eski Viking yerleşimleri hızla *kent* görünümü almıştır. Bu, Hıristiyanlık ile kentleşme arasındaki bağ nedeniyle dinsel fetihle ilişkilendirilebilir. Öte yandan da İskandinavya özelinde, Viking döneminde başlayan ticari refah artışının dinsel fetihten bağımsız bir sonucu olabilir. Ekonomik refah artışının Viking kolonilerinin kurulduğu bölgelerde elde ettikleri ganimet anavatana taşınmaktadır. Yine de kentleşen kitlelerin yerleşik hayata geçtikleri ülkelerinden dinsel kimlikten bağımsız kültürel enformasyonu mümkün görülmemektedir. Zira gerek ganimetten kaynaklanan zenginlik yarattığı zenginlik olsun gerekse toplumsal temele dayanan ticaretin yarattığı zenginlik olsun ekonomik refah ile dinsel kimlik arasında bir ilgi kurulması kaçınılmazdır. Viking kolonilerinin az önce bahsedilen ticari ilişkileri vaftizin siyasal motivasyonu kadar Avrupa'da artan zenginliğin Ortaçağ'ın kendi düşünsel zemini içinde dinle açıklanması nedeniyle ekonomik olabileceği düşüncesidir. Kolonicilerin anakaraya taşıdıkları zenginlik kadar bizatihi dinsel kimlikle ilişkilendirilen zenginliğin dinsel yorumu da böylece İskandinavya'daki dinsel fethi açıklamakta kullanılabilir⁵⁴.

Modern çalışmaların dinsel fethin ekonomik dayanağının altını çizen kuramsal yaklaşımları kadar arkeolojik veriler de dönemin ruhunu yansıtmaları açısından önemlidir. İskandinavya'daki ticaretin artan potansiyeli ekonomik refahın arkeolojik gömülerdeki bulunma olasılığını artırmıştır. Böylece ekonomik nedenlerin dayandırıldığı ticari ilişkilerle İskandinavya'ya götürülen; Vikinglerin Hıristiyanlara özgü haç ve benzeri dini objeleri edindikleri arkeolojik verilerle de desteklenmiştir. Arkeolojik buluntuların yoğunluklarına

⁵² Melnikova, 2011, s.100

⁵³ Bagge ve Nordeide 2007, s.77

⁵⁴ Wax ve Wax 1955, s.8

göre coğrafya üzerinde işaretlenmesi bir süreç analizini mümkün kılmıştır. Öyle ki bu verilerin ışığında Hıristiyanlaşma sürecinin istikameti de belirlenebilmiştir. Dokuzuncu yüzyıldan itibaren büyüyen Viking siyasal egemenliğinin dinsel ve kültürel kalıntıları dinsel fethin siyasal motivasyonunun İngiltere'ye yöneldiği izlemi doğurmaktadır. Özellikle de dinsel fethin Anglosaksonlar eliyle yeniden ve bu kez yeni bir dinsel kimlik altında kuzeye doğru ilerlediğini söylemek mümkün görülmektedir⁵⁵.

İskandinavya'da İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerindeki Viking kolonilerinin anayurda dönmesi dinsel fethin belirgin bir özelliğidir. Öte yandan anayurda dönmede iklimdeki yumuşama olduğu ve Ortaçağ İklim Anomalisinin etkisi olduğu da not edilmelidir. İskandinavya'da kurulmakta olan hanedanlıkların yeni vaftiz olan krallar eliyle Hıristiyanlığı politik bir görevle yarımadaya taşınması birlikte gerçekleşmiştir. Bir yandan iklimsel etki, ekonomik refah ve artan kentleşme Hıristiyanlaşmanın İskandinavya için tarihi bir süreç olarak kaydedilmesini doğurmuştur. Kaçınılmaz olarak kuzeye doğru ilerleyen yeni dinin temsilcilerinin İngiltere merkezli ruhani seferlerinin bireysel etkileri de bu sürecin bir diğer parçasıdır. Alman kiliseleri kadar İngiliz kiliselerinden de yola çıkan din adamlarının yarımadaya ulaşması ve yeni dini tanıtmaları İngiltere'deki Vikinglerin yerleşikleşen siyasal motivasyonlarıyla başat ilerlemiş ve sonuç kaçınılmaz bir hal almıştır.

Dinsel fethin ilk aşamalarında Germenlerin coğrafi yakınlık ve akrabalık bağları nedeniyle Alman din ve siyaset adamlarının artan aktiviteleri dinsel fetihteki görece önemlerini artırmışsa da Vikinglerin İngiltere ile olan siyasal bağları içsel bir motivasyonun kurulmasını sağlamıştır. Danimarka'nın Germenlerin artan siyasal ve askeri baskılarıyla karadan sıkıştırılması, Danlıların Kuzey Deniz'inde üstünlük yarışına girmelerini sağlamıştır. Vikinglerin İngiliz adaları üzerinde koloniler kurmasını sağlayan askeri becerilerinin varlığını karalar üzerindeki askeri sıkışmışlığına bağlayabiliriz. Dinsel fetih ilerledikçe İskandinavya'daki İngiliz etkisi, İngiltere'de kurulan Viking kolonilerinin anayurtlarıyla kurdukları siyasal bağlantı kullanılarak artmıştır⁵⁶. Her haliyle İngilizlerin siyasallaşmış emelleri kadar İskandinav halklarının Vikingler eliyle içselleştirildikleri siyasal bağları dinsel bir kimlik kazanmış ve dinsel etkileşimin temelleri atılabilmektedir.

Elbette ki İngiltere'deki Vikinglerin İskandinavya'daki dinsel fethine olan etkilerinin içselleştirilmiş bir siyasal misyon olması dönem kaynaklarından modern çalışmalara kadar kendisini yoğunlukla hissettirmektedir. Norveçli tarihçiler örneğin, yeni uluslarının mezhepsel kökenlerinin Viking döneminin

⁵⁵ Chaney 1960, s.199

⁵⁶ Pedersen, 2004, s.60

İngilizlerle etkileşim halindeki siyasal bağlarıyla açıklamayı Katolik kilisesinin misyonerlik faaliyetlerine tercih etmişlerdir⁵⁷. Böylece modern zamanlarda dahi İskandinavya'daki dinsel kimliğin belirlenmesindeki İngiltere ile Viking kolonileri zamanında kurulmaya başlanılan siyasal bağların etkisi kendisini hissettirmeyi sürdürecektir. Bu etkinin tümünden bir kabul ile karşılandığını da söylemek mümkün değildir elbette. İskandinav halklarının dinsel değişimindeki ekonomik ya da siyasal bağlarının öncelik sorunu kendisini hep sürdürecektir.

İskandinavlar ile İngilizler arasındaki Viking kolonileri döneminde başlayan ilişkinin kültürel etkileşimi ve dinsel değişimi tetiklemiş olması kaçınılmazdır. Başlangıçta Vikinglerin vur-kaçlarıyla başlayan tarihsel ilişki, şehirleşme ve yerleşik hayata geçme ile bambaşka bir görünüme erişmiştir. Yerleşikliğin zorladığı etkileşim ticaretin sürüklemesi ile yaşanmış olabilir. Anglosaksonlarla kurulan ekonomik işbirlikleri siyasi ittifakları doğurmuştur sonuç olarak. Bu dinsel bilginin transferini de mümkün kılacak bir şekilde, tartışmalı da olsa, kültürel etkileşimi de tetiklemiştir⁵⁸. Kültürel etkileşimin dinsel bilginin transferini, birincil kaynaklardaki baskınlığına rağmen ruhani kesimlerin dinsel motivasyonları sağlamamıştır. Daha çok ve öncelikle toplumsal ve kültürel tabanın yaygınlığı bu etkinliği mümkün kılmıştır. Dinsel kimliğin siyasal otoriteler tarafından desteklenen ve talep edilen değişiminin birincil kaynakların aktarmayı yeğledikleri uhrevi boyutunun arkeolojik ve kurumsal ayrıntılarda kaybedilmesi Ortaçağ'ın toplumsal görünümüne uygun olarak gerçekleşmiştir. İngiltere'deki Viking kolonilerinin siyasal varlığından çok toplumlararası kültürel etkileşimin payı bu nedenle daha etkili olmuştur denilebilmektedir.

Onuncu yüzyılın sonunda İngiltere ile İskandinavya arasındaki siyasal bağlar kökten bir değişime uğrayacaktır. Yukarıda açıklanmaya çalışılan İngiltere'deki Viking kolonilerinin İskandinavya üzerindeki egemenlik kaynağı olması hali değişime uğramış ve "Knútr inn ríki", yani daha çok bilinen adıyla Knut, İskandinavya ile İngiltere'yi bir egemenlik altında birleştirmiştir⁵⁹. İskandinavya'nın neredeyse tamamını ve İngiliz Adalarını birleştiren Harald Bluetooth'un soyundan gelme Knut'a kadar kuzey halklarının Hıristiyanlaşması süreci yavaşlama sürecine girmiştir. Zaten Knut'un dönemi, öncesinde tümüyle birbiriyle rakip olan üç krallığın dinsel bir fetih motivasyonu ile birleştirilmesinin en açık görünümünü arz etmektedir⁶⁰. Knut'un egemenliğinden de anlaşılacağı üzere İskandinavya'daki dinsel kimlik etnik

⁵⁷ Nordeide, 2011, s.6

⁵⁸ Sawyer 1984, s.137

⁵⁹ *Fagrskinna*, s.162

⁶⁰ Derry 1979, s.36

ayrılıklarının ötesindedir ve Kuzeyli halkları aynı dinin altında birleştirebilmiştir. İngiltere'nin bu din temelli birlikteki görünümü ise aslında dinsel bilginin egemenlik kaynağı olması nedeniyledir.

Sonuç

İngiltere'ye düzenlenen ilk "Kuzeyli" akınlarından adaların kuzeyinde kurdukları kalıcı kolonilerde siyasallaşan egemenliklerinin ana vatanlarına genişlemesinden yerleşik hayata geçip İngilizlerle etnik olarak kaynaşmalarına kadar Vikinglerin İngilizlerle bağdaşması etnik, kültürel ve siyasal boyutlarda meydana gelmiştir. İngiliz adalarındaki Anglosaksonlarla etnik, kültürel ve siyasal olarak etkileşime giren Vikinglerin, anayurtlarındaki dinsel değişimi, doğrudan ve dolaylı olarak etkilediği anlaşılmaktadır. Bu değişimin takibi birincil kaynakların taşıdığı sınırlı verilerle kısmen gerçekleşmektedir. Birincil kaynaklardaki etkenler arasında Vikinglerin pagan inanışları nedeniyle karşıtlıkla ele alınmış olması Hıristiyanlaşmadaki rollerinin yadsınmasını doğurmuştur. Ancak İngiltere'deki kolonilerde yerleşik hayata geçen ve yeni dini edinen ya da yeni dinleriyle tanışan Vikinglerin anavatanlarıyla olan bağları Hıristiyan inancının İskandinavya'ya ulaşmasıyla aynı döneme gelmektedir. İki olgunun başatlığı dinsel fethin siyasal motivasyonlarını açıklamakta yardımcı olsaydı da dinsel değişimin toplumsal boyutunu açıklamakta toplumsal verilerin yetersizliği nedeniyle belirsizlik doğurmaktadır.

İskandinavya'daki dinsel fetih hakkında, daha önce Hıristiyanlıkla tanışan Rusların, Germenlerin, Frenklerin ve Bizanslıların etkileri üzerine çeşitli tartışmalar mevcuttur. Çevre toplumlarla kurdukları ekonomik ve toplumsal ilişkileri kadar söz konusu toplumların uhrevi amaçlarla dinsel değişimi arzuladıkları bilinmektedir. Misyonerlik faaliyetleri bu arzuların en açık yöntemidir. Ancak tüm bu etkiler dinsel fethin dışsal gücünü meydana getirmektedir. İngiltere'de yerleşik hayata geçip koloniler kuran, egemenliklerini anavatanlarına kadar götüren Vikinglerin dinsel fethine olan etkileri ise içseldir ve bu nedenle diğer etkenlerden toplumsal tabandaki gücü anlamında ayrılmaktadır. İngiltere'deki Vikinglerin bu yapısı gereği, İskandinavya'nın Hıristiyanlaşmasındaki rolü, siyasal olmaktan çok toplumsal ve kültürel boyutlara da taşmaktadır. İçsel niteliği nedeniyle, kültürel ve toplumsal yaygınlığı ile öne çıkan İngiltere'deki Vikinglerin İskandinavya'daki dinsel fethine etkileri, başladığı 19. yüzyıldan modern İskandinavya'yı oluşturan devletlerin mezhepsel tercihlerinin meydana gelmesine kadar sürmüştür.

KAYNAKLAR

- Bagge ve Walaker 2007 Sverre Bagge ve Sæbjørg Walaker, *Nordeide, The Kingdom of Norway, Christianization and Rise of Christian Monarchy: Scandinavia, Central Europe and Rus' c. 900-1200*, Nora Berend ed., Cambridge.
- Bartlett 2007 Robert Bartlett, *From paganism to Christianity in medieval Europe, Christianization and Rise of Christian Monarchy: Scandinavia, Central Europe and Rus' c. 900-1200*, Nora Berend ed., Cambridge.
- Brink 2008 Stefan Brink, *People and Land in Early Scandinavia*, Ed: I. H. Garipzanov, P. J. Geary ve P. Urbańczyk, *Franks, Northmen, and Slavs: Identities and State Formation in Early Medieval Europe*, s.
- Brink ve Price 2008 Stefan Brink ve Neil Price, Ed.: *The Viking World*, Oxford.
- Bugge 1921 Alexander Bugge, "The Norse Settlements in the British Islands", *Transactions of the Royal Historical Society*, Cilt: 4, s. 173-210
- Chaney 1960 William A. Chaney, "Paganism to Christianity in Anglo-Saxon England", *The Harvard Theological Review*, Cilt: 53, Sayı: 3, s. 197-217
- Davis 1955 R. H. C. Davis, "East Anglia and the Danelaw", *Transactions of the Royal Historical Society*, Cilt: 5, s. 23-39
- Derry 1979 T.K.Derry, *A History of Scandinavia: Norway, Sweden, Denmark, Finland and Iceland*,
- Doane 1882 Thomas W. Doane, *Bible Myths and Their Parallels in other Religions*, New York.
- The Anglo-Saxon Chronicle*,
E.E.C. Gomme (Çev.), 1909 Londra Edisyonu
- Fagrskinna*
Fagrskinna: A Catalogue of The Kings of Norway, İng. Çev.: Alison Finlay, Leiden, 2004.
- Fletcher 1998 Richard A. Fletcher, *The Conversion of Europe: From Paganism to Christianity 371-1386 AD*, California.
- Gardiner 2009 Mark Gardiner, "Dales, Long Lands, and the Medieval Division of Land in Eastern England", *The Agricultural History Review*, Cilt: 57, Sayı: 1, s. 1-14
- Griffiths ve Harding 2015 D. Griffiths ve S. E. Harding, "Interdisciplinary Approaches to the Scandinavian Heritage of North-West England", *Search of Vikings: Interdisciplinary Approaches to the Scandinavian Heritage of North-West England*, Ed: S. E. Harding, D. Griffiths ve E. Royles, Londra, s. 1-31

Selahattin Özkan

- Hull 1913
Ideology and Power Eleanor Hull, *The Northmen in Britain*, Edinburgh.
Steinsland, G., Sigurðsson, J. V., Rekdal, J. E. ve Beuermann, I., Ed.; *Ideology and Power in the Viking and Middle Ages*, Leiden, 2011
- Jones 1968 Gwyn Jones, *A History of Vikings*, Oxford.
- Keynes 1997 S. Keynes, *The Vikings in England, c. 790-1016*, The Oxford Illustrated History of The Vikings, Ed: Peter Sawyer, 1997
- Kirby 1965 D. P. Kirby, "Problems of Early West Saxon History", *The English Historical Review*, Cilt: 80, Sayı: 314, s. 10-29
- Larson 1912 Laurence Marcellus Larson, *Canute the Great*, New York.
- Melnikova 2011 Elana Melnikova, "How Christian were Viking Christians?", *Ruthenica*, Ek: 4, s. 90-108
- Molyneaux 2009 George Molyneaux, "Old English Bede: The English Ideology or Christian Instruction?", *The English Historical Review*, Cilt: 124, Sayı: 511, s. 1289-1323
- Nordeide 2011 S. W. Nordeide, *The Viking Age as a Period of Religious Transformation: The Christianization of Norway From AD 560-1150/1200*, Turnhout.
- Pattison 2008 John E. Pattison, "Is it Necessary to Assume an Apartheid-Like Social Structure in Early Anglo-Saxon England?", *Proceedings: Biological Sciences*, Cilt: 275, Sayı: 1650, s. 2423-2429
- Pedersen 2004 Anne Pedersen, "Anglo-Danish Contact across the North Sea in the Eleventh Century: A Survey of the Danish Archaeological Evidence", Ed: J. Adams ve K. Holamn, *Scandinavia and Europe 800-1350: Contact, Conflict, And Coexistence*, Turnhout, s. 43-67
- Sawyer 2000 Birgit Sawyer, *The Viking-Age Rune-Stones: Custom and Commemoration in Early Medieval Scandinavia*, Oxford.
- Sawyer 1989 Peter Sawyer, "Organization of the Church", *Harvard Ukrainian Studies*, Cilt: 12/13, 1988/1989, s. 480-487
- Sawyer 1984 P.H. Sawyer, *Kings and Vikings: Scandinavia and Europe AD 700 – 1100*, Londra.
- Stenton 1945 F. M. Stenton, "Presidential Address: The Scandinavian Colonies in England and Normandy", *Transactions of the Royal Historical Society*, Cilt: 27, s. 1-12
- Stenton 1942 F. M. Stenton, "Presidential Address: The Historical Bearing of Place-Name Studies: The Danish Settlement of Eastern England", *Transactions of the Royal Historical Society*, Cilt: 24, s. 1-24

İskandinavya'nın Hıristiyanlaşmasında İngiltere'de Kurulan Viking Kolonilerinin Etkisi

- Townend 2000 Matthew Townend, "Pre-Cnut Praise-Poetry in Viking Age England", *The Review of English Studies*, Cilt: 51, Sayı: 203, s. 349-370
- Tschan 1959 Çev: Francis J. Tschan, *Adam of Bremen, History of The Archbishops of Hamburg-Bremen*, Londra.
- Viking Destanı* Emre Aygün (Çev.), *Viking Destanı: Egill'in Sagası*, İstanbul 2015.
- Wax ve Wax Rosalie Wax ve Murray Wax, "The Vikings and the Rise of Capitalism", *American Journal of Sociology*, Cilt: 61, Sayı: 1, s. 1-10
- Wodd 2010 Micheal Wodd, *The Story of England*, Londra.